

Jurij Vega in njegove povezave s St. Petersburško akademijo znanosti

Jurij Vega and His Connections to the St. Petersburg Academy of Sciences

Dr. Andrej V. Popov (slike) in dr. Matija Žargi (transkripcija ter komentar)

Jurij Vega je z Dunaja 16. junija 1789 akademiji v St. Petersburgu v rokopisni obliku poslal izračun števila π na 140 decimalk. Besedilo naslovne strani rokopisa je bilo:

Georg Vega

Artillerie Hauptmanns und Professors der Mathematik bey dem Kaiserlichen Königlichen Oestereich: Bombardiers Corps.

Berechnung.

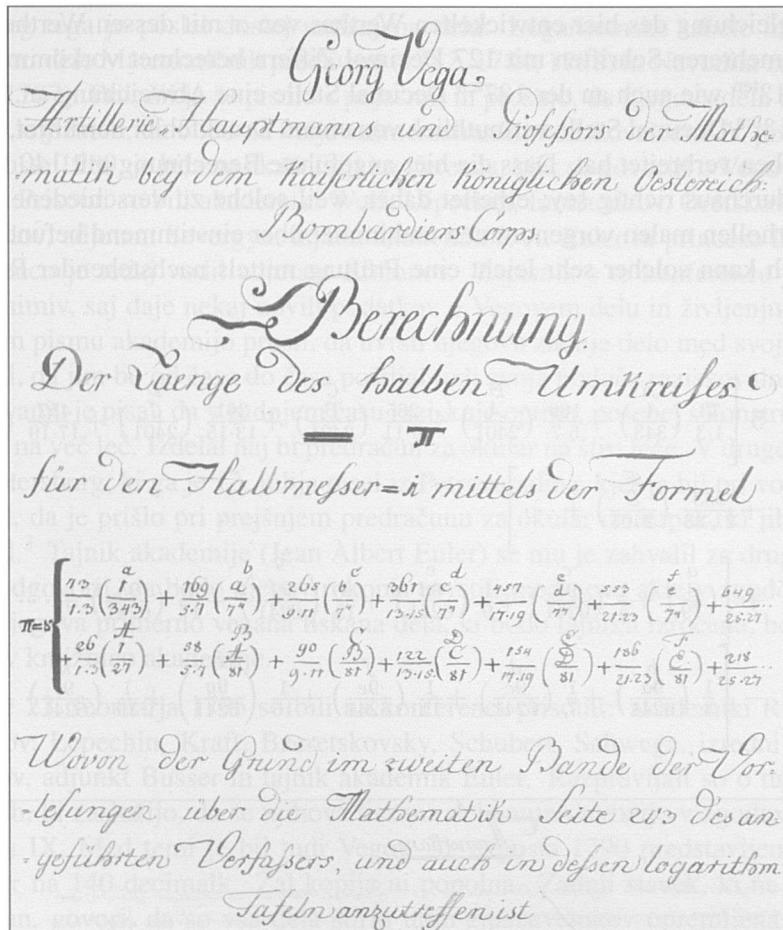
Der Laenge des halben Umkreises

= Π

für den Halbmesser = 1 mittels der Formel

$$\pi = 8 \left\{ \begin{array}{l} \frac{73}{1 \cdot 3} \left(\frac{a}{343} \right) + \frac{169}{5 \cdot 7} \left(\frac{b}{7^4} \right) + \frac{265}{9 \cdot 11} \left(\frac{c}{7^4} \right) + \frac{361}{13 \cdot 15} \left(\frac{d}{7^4} \right) + \frac{457}{17 \cdot 19} \left(\frac{e}{7^4} \right) + \frac{553}{21 \cdot 23} \left(\frac{f}{7^4} \right) \\ + \frac{649}{25 \cdot 27} \dots \\ + \frac{26}{1 \cdot 3} \left(\frac{A}{27} \right) + \frac{58}{5 \cdot 7} \left(\frac{B}{81} \right) + \frac{90}{9 \cdot 11} \left(\frac{C}{81} \right) + \frac{122}{13 \cdot 15} \left(\frac{D}{81} \right) + \frac{154}{17 \cdot 19} \left(\frac{E}{81} \right) \frac{186}{21 \cdot 23} \left(\frac{F}{81} \right) \\ + \frac{218}{25 \cdot 27} \dots \end{array} \right.$$

Wovon der Grund im zweiten Bande der Vorlesungen über die Mathematik Seite 203 des angeführten Verfassers, und auch in dessen Logarithm. Tafeln anzutreffen ist

SLIKA / FIGURE 1. Naslovna stran rokopisa, ki ga je Vega poslal akademiji v St. Petersburgu. / Title page of the manuscript Vega sent to the academy in St. Petersburg.

Na zadnji strani rokopisa je Vega navedel pripombe k svojemu delu:

Anmerkung

Bey der Bestimmung der Ziffern an der 143ten Decimal Stelle in den einzelnen Gliedern der angeführten Reihen ist auf die nachfolgenden Reste keine Rücksicht genommen worden. Dafür hat man bey der Summirung der Glieder an der 143ten Decimal Stelle einen angemessenen Rest hinzu gefüget, so dass dadurch bey dem Werthe von π die 143te Decimal Ziffer wahrscheinlicher Weise nur um einige wenige Einheiten fehlerhaft seyn kann, die 140te Decimal Ziffer aber Schon ganz sicher bestimmt ist.

Die Vergleichung des hier entwickelten Werthes von π mit dessen Werthe, wie er sonst in mehreren Schriften mit 127 Decimal Ziffern berechnet vorkommt, zeigt an der 113ten wie auch an der 127ten Decimal Stelle eine Abweichung an, welches an der 113ten Decimal Stelle vermutlich von einem Druckfehler herrühret, der sich allenthalben verbreitet hat. Dass die hier angeführte Berechnung mit 140 Decimal Ziffern durchaus richtig sey; erhellet daher, weil solche zu verschiedenen Zeiten zuwiederhollen malen vorgenommen und immer über einstimmend befunden worden; auch kann solcher sehr leicht eine Prüfung mittels nachstehender Reihe bestätigen.

$$\frac{1}{8}\pi = \left\{ \begin{array}{l} 5 \left[\frac{73}{1 \cdot 3} \left(\frac{A}{343} \right) + \frac{169}{5 \cdot 7} \left(\frac{B}{2401} \right) + \frac{265}{9 \cdot 11} \left(\frac{C}{2401} \right) + \frac{361}{13 \cdot 15} \left(\frac{D}{2401} \right) + \frac{457}{17 \cdot 19} \left(\frac{E}{2401} \right) \right. \\ \left. + \frac{553}{21 \cdot 23} \left(\frac{F}{2401} \right) + \dots \right] \\ + \left[\left(\frac{a}{79} \right) + \frac{1}{5} \left(\frac{9b}{6241} \right) + \frac{1}{9} \left(\frac{9d}{6241} \right) + \frac{1}{13} \left(\frac{9f}{6241} \right) + \frac{1}{17} \left(\frac{9i}{6241} \right) + \dots \right] \\ - \left[\frac{1}{3} \left(\frac{9a}{6241} \right) + \frac{1}{7} \left(\frac{9c}{6241} \right) + \frac{1}{11} \left(\frac{9e}{6241} \right) + \frac{1}{15} \left(\frac{9g}{6241} \right) + \frac{1}{19} \left(\frac{9k}{6241} \right) + \dots \right] \end{array} \right.$$

Anmerkung.

Bei der Prüfung der Ziffern an der 145ten Decimal Stelle in den vorigen, glaublich den angeführten Reihen ist auf die nachfolgenden Ziffern keine Rücksicht genommen worden. Dafür hat man an der Summierung der Glieder an der 145ten Decimal Stelle einen angemessenen Rest hinzugefügt, so dass durch dies den Werthe vor der 145ten Decimal Stelle unverhinderlich bleibt nur um einige wenige Einheiten schwachhaft schwanken, der 145te Decimal Stelle aber schon ganz sicher bestimmt ist.

Die Vergleichung des hier entwickelten Werthes von π mit dessen Werthe, wie er sonst in mehreren Schriften mit 127 Decimal ziffern berechnet vorliegt, zeigt an der 113ten wie auch an der 127ten Decimal Stelle eine Abweichung an, welche an der 113ten Decimal Stelle vermutlich von einem Druckfehler herrühret, der sich allenthalben verbreitet hat. Dass die hier angeführte Berechnung mit 140 Decimal Ziffern durchaus richtig sey; erhellet daher, weil solche zu verschiedenen Zeiten zuwiederhollen malen vorgenommen und immer übereinstimmend befunden worden; auch kann solcher sehr leicht eine Prüfung mittels nachstehender Reihe bestätigen.

$$\frac{\pi}{8} = \left\{ \begin{array}{l} 5 \left[\frac{73}{1 \cdot 3} \left(\frac{A}{343} \right) + \frac{169}{5 \cdot 7} \left(\frac{B}{2401} \right) + \frac{265}{9 \cdot 11} \left(\frac{C}{2401} \right) + \frac{361}{13 \cdot 15} \left(\frac{D}{2401} \right) + \frac{457}{17 \cdot 19} \left(\frac{E}{2401} \right) + \frac{553}{21 \cdot 23} \left(\frac{F}{2401} \right) + \dots \right] \\ + \left[\left(\frac{a}{79} \right) + \frac{1}{5} \left(\frac{9b}{6241} \right) + \frac{1}{9} \left(\frac{9d}{6241} \right) + \frac{1}{13} \left(\frac{9f}{6241} \right) + \frac{1}{17} \left(\frac{9i}{6241} \right) + \dots \right. \\ \left. + \left(\frac{9a}{6241} \right) + \frac{1}{7} \left(\frac{9c}{6241} \right) + \frac{1}{11} \left(\frac{9e}{6241} \right) + \frac{1}{15} \left(\frac{9g}{6241} \right) + \frac{1}{19} \left(\frac{9k}{6241} \right) + \dots \right] \end{array} \right.$$

SLIKA / FIGURE 2. Pripombe k rokopisu / Manuscript remarks

Poleg tega je poslal doslej natisnjena dela: Logaritemske tabele in formule (1783), tri dele Matematičnih predavanj (1782, 1784, 1788) in Navodila za metanje bomb (1787). Priložil je še pismo s pojasnili in prošnjo, da njegova dela uvrstijo v njihovo knjižnico, da bodo na voljo zainteresiranim raziskovalcem. V ponedeljek, 20. avgusta 1789, je bila na akademiji konferenca, kjer so govorili o Vegovi prošnji in delu. Prisotni so bili akademiki Wolf, Lépechin, Inochodzov, Oretskovski, Tuss in Sokolov, adjutant Severyn, tajnik, akademik J. A. Euler in princesa Daškova¹. Konferenco je tedaj vodil adjutant Kononov. Zapisnik s te konference je za nas zelo zanimiv, saj daje nekaj novih podatkov o Vegovem delu in življenju. Vega je v svojem pismu akademijo prosil, da uvrsti njegovo zadnje delo med svoje akte, in poudaril, da jim bo od časa do časa pošiljal tudi svoja bodoča raziskovalna dela. V nadaljevanju je pisal, da v zadnjem času raziskuje optiko, posebej s konstrukcijo teleskopa na več leč. Izdelal naj bi predračun za okular na štiri leče. V drugem pismu v St. Petersburg, ki ga je 13. julija pisal iz Petrovaradina, kjer je bil pri vojakih,² je sporočil, da je prišlo pri prejšnjem predračunu za okular do napak, ki jih je sedaj popravil.³ Tajnik akademije (Jean Albert Euler) se mu je zahvalil za drugo pismo in mu odgovoril, da bodo njegov rokopis uvrstili med nove akte v zgodovinskem delu. Njegova prizerno vezana tiskana dela, ki bodo tajniku izročena, bodo takoj poslali v knjižnico akademije.

Dne 23. februarja 1795 so bili na konferenci prisotni: akademiki Rumovski, Protassov, Lépechin, Kraft, Bzeretskovsky, Schubert, Schwega, izredni profesor Kononov, adjunkt Busser in tajnik akademik Euler. Razpravljalji so o tujih znanstvenikih, ki zaslužijo, da se njihova tiskana dela nujno uvrstijo v zgodovinski del razdelka IX. Med temi je bil tudi Vegov 20. avgusta 1790 predstavljeni izračun števila π na 140 decimalk. Žal kopija ni popolna. Zadnji stavek, ki na kopiji ni dokončan, govorji, da so vsa dela štirih tujih znanstvenikov opremljena s štirimi velikimi graviranimi prilogami.

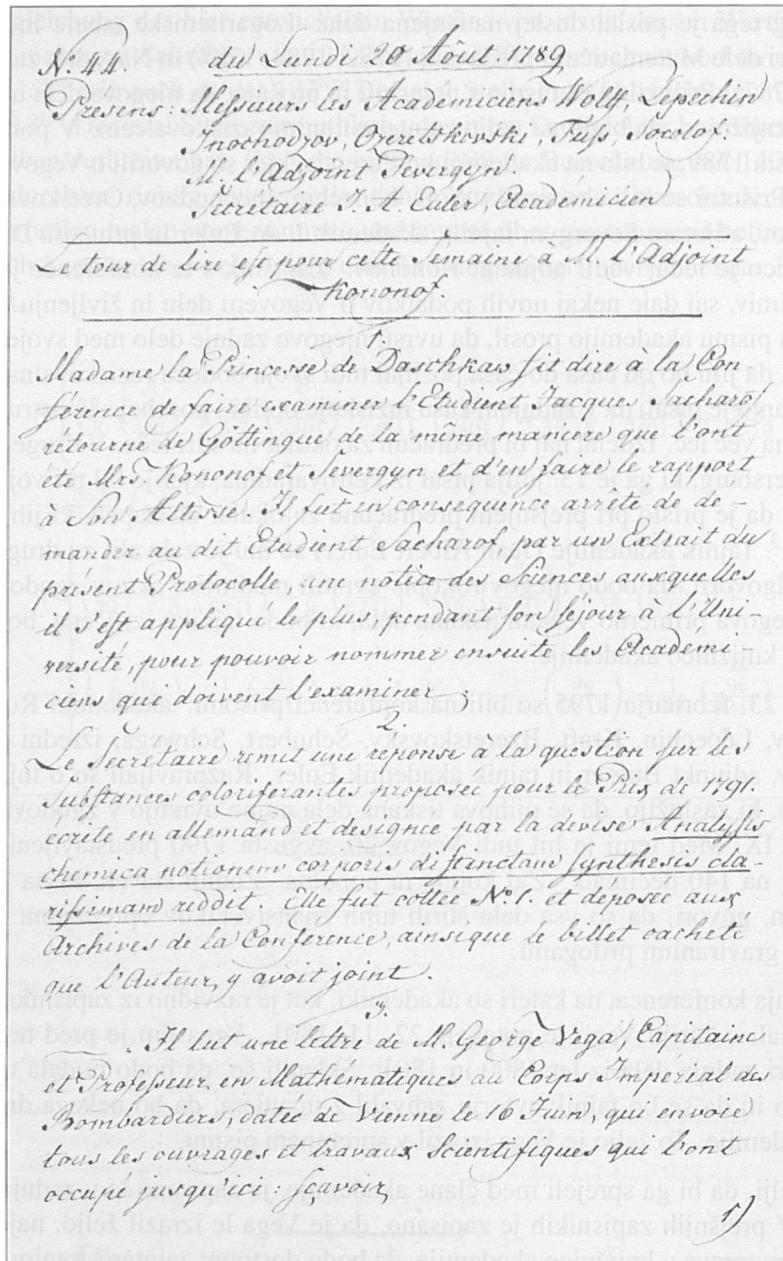
Zadnja konferenca, na kateri so akademiki, kot je razvidno iz zapisnika (§332), razpravljalji o Juriju Vegi, je potekala 22. 11. 1801. Vega jim je pred tem poslal svoja štiri zadnja dela iz let 1800 in 1801. Sklenili so, da bodo ta dela uvrstili v knjižnico in da se bo tajnik avtorju zahvalil z upanjem, da bo nekega dne postal član akademije. To željo je Vega izrazil v spremnem pismu.

O želji, da bi ga sprejeli med člane akademije, je zapisano le v zadnjem zapisniku. V prejšnjih zapisnikih je zapisano, da je Vega le izrazil željo, naj uvrstijo njegove razprave v knjižnico akademije, da bodo dostopni zainteresiranim raziskovalcem. Iz tega lahko sklepamo, da je Vega zaprosil za članstvo šele leto pred smrtjo, zato tistega obljudljenega dne ni dočakal.

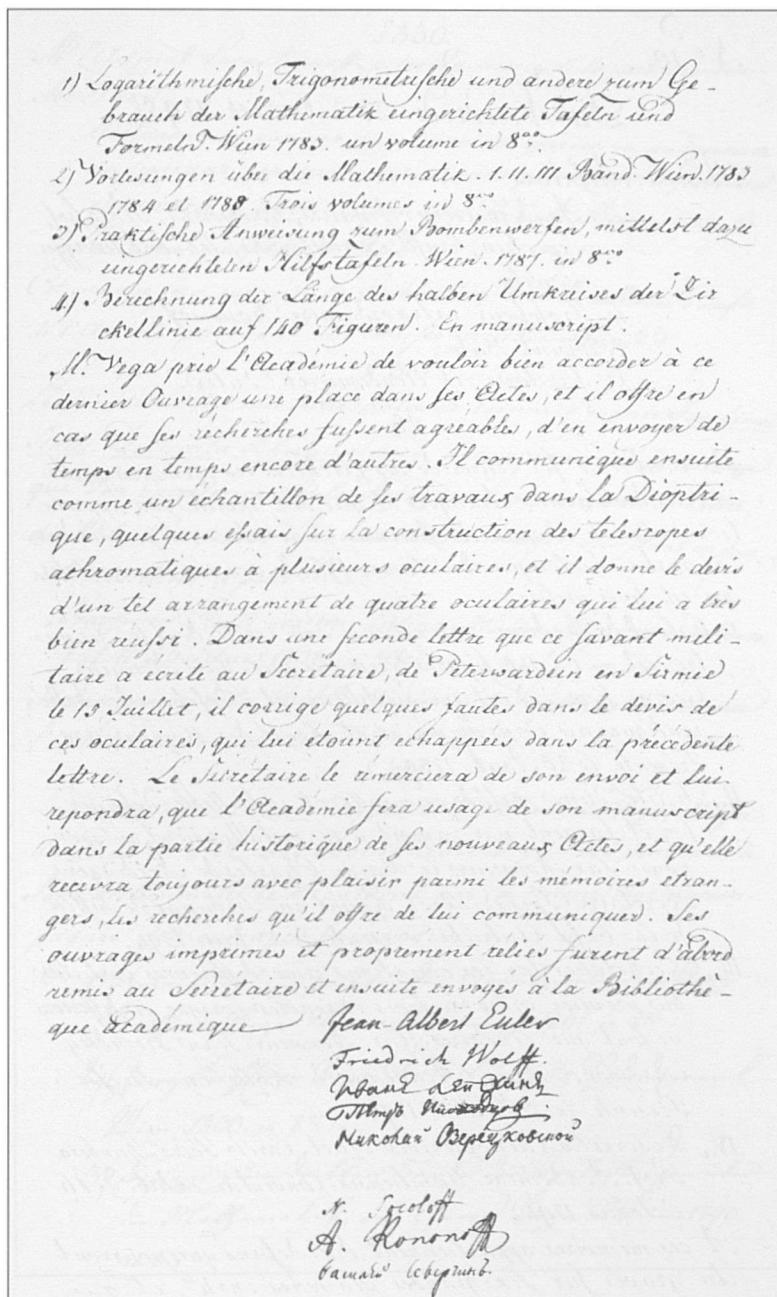
¹Princesa Ekaterina Romanova Daškova je bila kot prva ruska dvorna dama v uradni civilni službi. Bila je direktorica akademije.

²Očitno je bil Vega v vojski že takrat in ne šele v začetku oktobra pri napadu na Beograd.

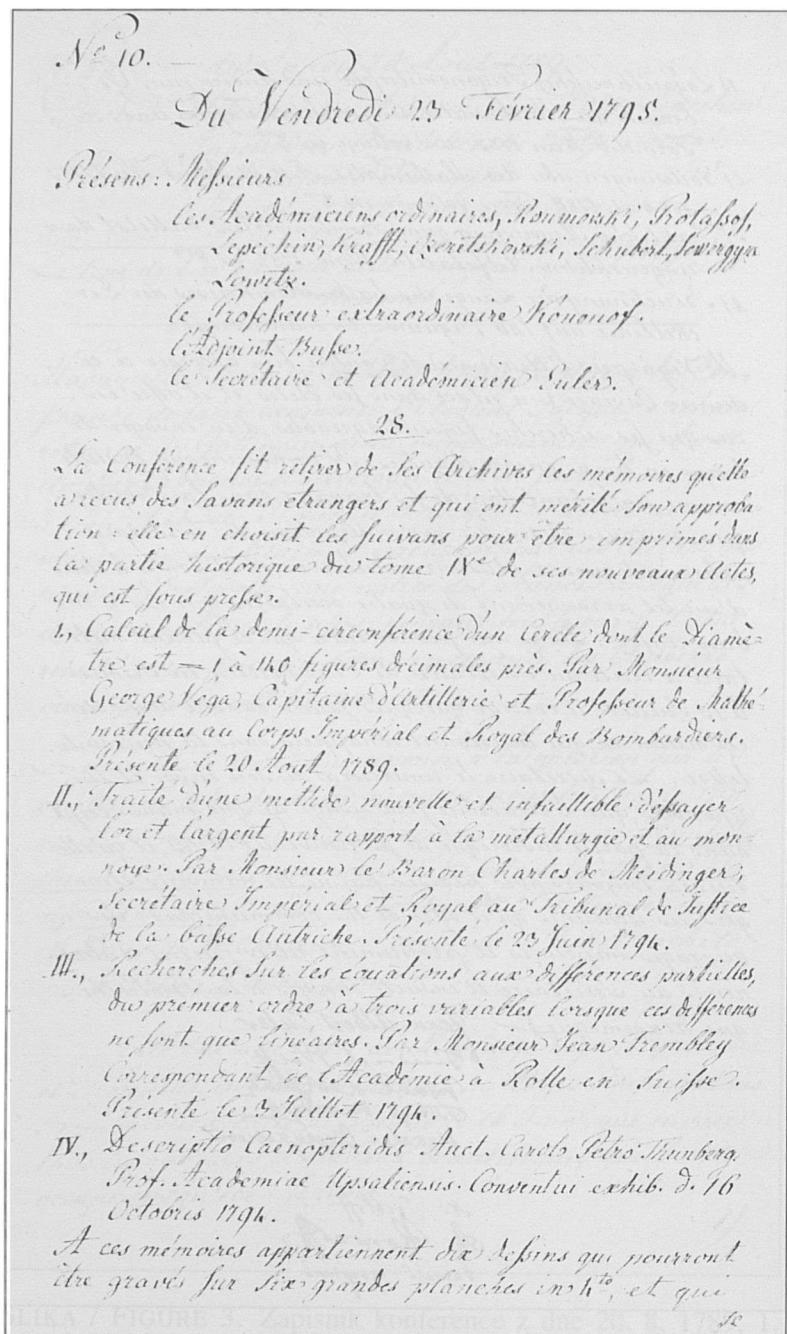
³Doslej ni bilo znano, da bi se ukvarjal z optiko.

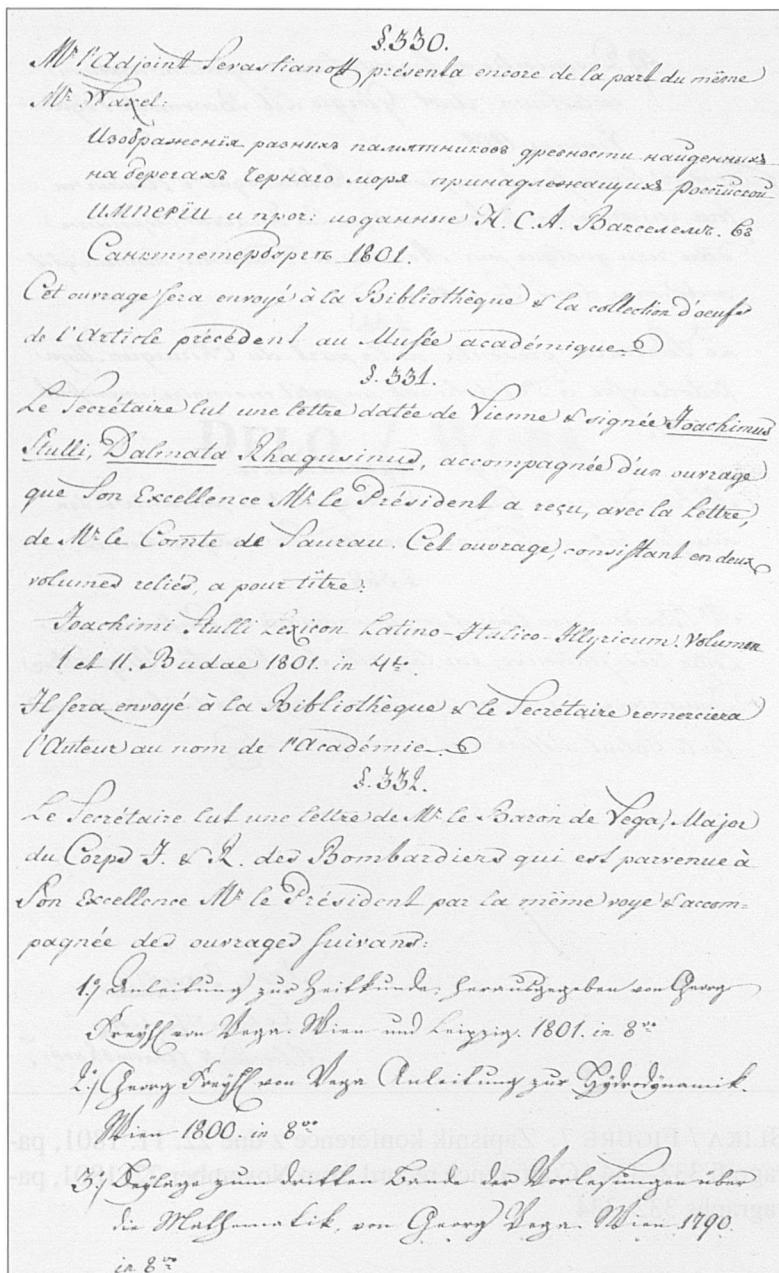
SLIKA / FIGURE 3. Zapisnik konference z dne 20. 8. 1789, 1. stran / Conference record from August 20, 1789, 1st page

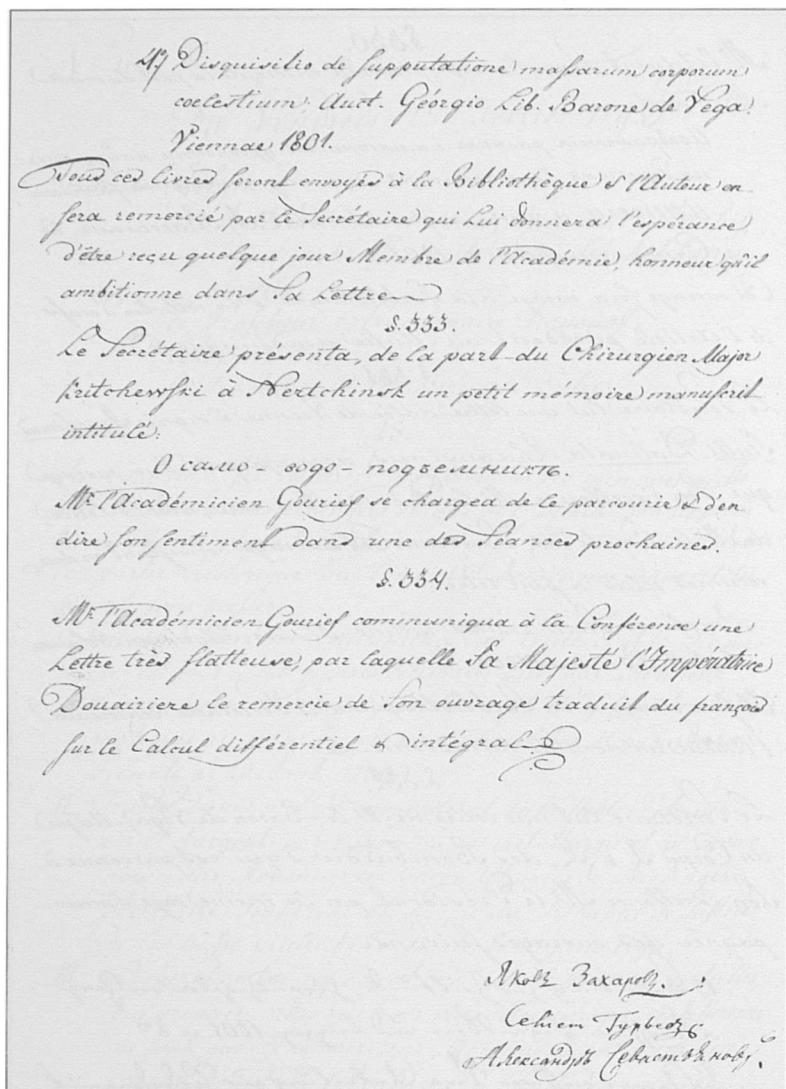
SLIKA / FIGURE 4. Zapisnik konference z dne 20. 8. 1789, 2. stran / Conference record from August 20, 1789, 2nd page

SLIKA / FIGURE 5. Zapisnik konference z dne 23. 2. 1795 / Conference record from Februar 23, 1795

SLIKA / FIGURE 6. Zapisnik konference z dne 22. 11. 1801, pa-
ragrafi 330–332 / Conference record from November 22, 1801, pa-
ragraphs 330–332

SLIKA / FIGURE 7. Zapisnik konference z dne 22. 11. 1801, pa-
ragrafi 332–334 / Conference record from November 22, 1801, pa-
ragraphs 332–334